

СТВОРЕННЯ І ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Ольга Яцишина,
кандидат педагогічних наук,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: o.yazchyshyna@tnpu.edu.ua

У ХХІ столітті міжнародна мобільність студентів стала невід’ємною складовою розвитку глобального освітнього простору. Зростання кількості іноземних студентів у закладах вищої освіти різних країн зумовлює необхідність не лише надання якісних академічних послуг, а й створення сприятливого інклюзивного середовища, яке забезпечує їхню соціальну, культурну та психологічну адаптацію. Інклюзія в цьому контексті виходить за межі традиційного розуміння – вона охоплює міжкультурну чутливість, повагу до різноманіття, толерантність та підтримку кожного студента незалежно від його походження, мови чи світоглядних особливостей.

Зарубіжний досвід показує, що ефективне інклюзивне середовище для іноземних студентів формується через системну політику університетів, міжвідомчу співпрацю, професійну підготовку персоналу та впровадження інноваційних практик академічної та соціальної підтримки. Вивчення таких практик є надзвичайно актуальним для українського освітнього простору в умовах євроінтеграційних процесів та зростаючого інтересу до залучення іноземних студентів.

Поняття «інклюзивне освітнє середовище» закріплене в Законі України «Про освіту», де воно визначається як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [3]. Водночас М. Андреева осмислює концепт інклюзивного середовища через поняття інклюзивного суспільства, де кожна особистість відчувається безпечно і комфортно [1].

На міжнародному рівні існує спільне зобов'язання щодо забезпечення більш інклюзивних систем освіти. Ціль сталого розвитку № 4, встановлена Генеральною Асамблеєю ООН, спрямована на «забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти та сприяння можливостям навчання протягом усього життя для всіх». Водночас Всесвітній форум з освіти ухвалив Інчхонську декларацію у 2015 р., зобов'язавшись дотримуватися «єдиного, оновленого порядку денного в галузі освіти, який є цілісним, амбітним та прагматичним і не залишає нікого осторонь» [4, с. 5].

З початком повномасштабного вторгнення у 2022 р. кількість іноземних студентів в Україні різко скоротилася з 84 тис. у 2021-2022 н.р. до 52 тис. у 2022-2023 н.р. і 27 тис. у 2024 р., переважна більшість яких навчалися на останніх курсах [2, с. 15], а це означає, що після завершення навчання цими студентами кількість іноземців, які здобувають освіту в Україні, ще більше скоротиться. Водночас навчання іноземців – це глобальний тренд, активно підтримуваний кожною розвиненою державою. Окрім того, залучення іноземних студентів до навчання – це додаткове вливання коштів в економіку держави і, насамперед, в благоустрій університетів. Тому одним з напрямів розвитку вищої освіти вже нині і з перспективою після завершення війни має стати організація оптимальних умов для навчання іноземних студентів і зокрема створення інклюзивного середовища, де кожен студент почуватиметься включеним в освітній процес, незалежно від свого походження, поглядів і життєвого досвіду, матиме рівний доступ до ресурсів і можливостей для розвитку, а також відчуватиме підтримку з боку академічної спільноти.

Прийом на навчання іноземних студентів, чи-то учасників програм міжнародної мобільності, чи тих, хто отримує освітні послуги за кошти фізичних осіб, ставить перед університетом обов'язки щодо забезпечення їхнього розвитку та успіху. Дослідники [6] переконані, що служби підтримки іноземних студентів та позитивний досвід додаткової навчальної

діяльності є важливими для успішного створення інклюзивного середовища для студентів-іноземців. Водночас існує проблема забезпечення належної служби підтримки, що полягає в різноманітності спільноти іноземних студентів, які походять з різних країн світу і, відповідно, мають різний культурний досвід [6, с. 17].

Існує велика кількість організаційних структур для служб підтримки, водночас немає однієї найкращої моделі, яку б використовували усі університети. Деякі заклади вищої освіти переконані, що інтернаціоналізація є найефективнішою, коли вся міжнародна діяльність координується в межах єдиної структури, тоді як інші надають перевагу децентралізованому підходу, вважаючи його більш придатним для особливостей їхнього кампусу та політичного контексту. Заклад вищої освіти має зважати на три ключові чинники, що визначають ефективність інституційної підтримки для іноземних студентів: залучення фахівців у сфері міжнародної освіти, забезпечення належного фінансування та організаційного управління програмами, а також сприяння професійному розвитку персоналу [6, с. 18].

Попри те, що інтернаціоналізація освіти, зокрема навчання іноземних студентів має тривалу історію як у країнах світу, так і в Україні, основними труднощами, що постають перед студентами-іноземцями, є адаптація до нової освітньої системи та культури і водночас прагнення безперешкодно інтегруватися в нове середовище. Завданням університету є сприяти формуванню інклюзивного і підтримуючого освітнього середовища зокрема за допомогою таких стратегій:

1. Сприйняття авторитету з урахуванням культурного контексту. Іноземні студенти часто ставляться до взаємодії з викладачами з глибокою повагою, під впливом культур, з яких походять і які цінують авторитет і правила. Це стосується, насамперед, країн Азії (Китаю, Кореї, Японії, Таїланду тощо). Таке сприйняття безперечної авторитетності викладача може призвести до стриманої поведінки під час занять, що

перешкоджає активній участі в освітньому процесі. Щоб уникнути цієї проблеми, викладачі можуть створити більш відкриту атмосферу в аудиторії, наприклад: змінити тон спілкування на менш серйозний, надати альтернативні способи спілкування, як-от написання на стікерах або пропонування анонімних опцій зворотного зв'язку, заохочувати підтримку з боку одногрупників, дозволяючи студентам вести обговорення навчальних питань не один на один з викладачем, а в міні-групі з кількох студентів і викладача. Цей підхід дасть студентам відчуття безпеки, зменшить побоювання висловлювати власні погляди.

2. Адаптація до автономії в аудиторії. Культурне походження та мовні бар'єри сприяють небажанню іноземних студентів брати активну участь у заняттях. Студенти, які походять з освітнього середовища, де не заохочували автономію в класі, можуть мати труднощі з адаптацією до інтерактивного та партисипативного навчального середовища. Якщо англійська мова не є їхньою рідною, студенти бояться, що їхній акцент може перешкодити комунікації. Вони швидко стають чутливими до оцінок інших і сумніваються у своїй здатності спілкуватися, що призводить до відчуття дискомфорту під час усних відповідей чи виступів. Для подолання дискомфорту у спілкуванні під час занять викладач має надати чіткі рекомендації для стимулювання участі в обговоренні навчального матеріалу, заохочення до обміну різноманітними поглядами. Відповідь «по черзі» може бути неприродною для деяких студентів, більшу ефективність матиме призначення конкретних ролей усім членам групи, а також призначення лідера, який відповідатиме за те, щоб був почутий голос кожного учасника групи.

3. Зворотний зв'язок і виправлення. Зважаючи на різноманітне походження іноземних студентів і різні підходи до організації освітнього процесу в рідних їм країнах, іноземних студентів варто одразу ознайомити з прийнятими в університеті (під час конкретного курсу) правилами надання зворотного зв'язку щодо виконаних завдань, навчального

матеріалу тощо. Крім того, важливо сформувати усвідомлення того, що зворотний зв'язок від викладача є можливістю покращити навчальні результати студентів, а не особистою критикою на їхню адресу.

4. Підтримка одногрупників. Іноземні студенти можуть боятися осуду з боку своїх викладачів, якщо вони ставитимуть запитання, що свідчать про їхнє нерозуміння або брак знань. Звернення за допомогою до однолітків може здаватися менш лякаючим, оскільки вони можуть сприйматися як більш відкриті для спілкування та ті, що стикаються зі схожими труднощами. Викладачам варто розглядати таку залежність від підтримки однолітків як природну частину процесу адаптації для іноземних студентів.

5. Створення відчуття приналежності. Індивідуалізація, притаманна західноєвропейському світосприйняттю і колективістська природа багатьох східних культур можуть створити бар'єри у спілкуванні представників західного і східного світів. Незнайомість з принципами розуміння світу, властивими країні навчання, призводять до відчуження та відсторонення. Незважаючи на те, що іноземні студенти виглядають інтегрованими, їм може бути важко налагодити змістовні зв'язки з місцевими однолітками, в результаті чого студенти-іноземці тяжіють до спілкування винятково зі співвітчизниками або ж ізолюються. Викладачі можуть допомогти, призначивши наставників-однолітків або асистентів викладачів, які надаватимуть іноземним студентам необхідні рекомендації. Чітке визначення ролей у групових заходах забезпечує інклюзивність, а надання конкретних інструкцій допомагає іноземним студентам брати участь у комунікативних ситуаціях більш впевнено [5].

Створення та підтримка інклюзивного освітнього середовища для іноземних студентів є необхідною умовою для їхньої успішної інтеграції, академічного розвитку та особистісного зростання. Ефективна інтернаціоналізація вищої освіти передбачає не лише доступ до якісного навчання, а й турботу про емоційне благополуччя, культурну адаптацію та

соціальну підтримку студентів з інших країн. Комплексний підхід, що поєднує кадрову підготовку, відповідний розподіл ресурсів та розвиток інфраструктури, здатний забезпечити іноземним студентам рівні можливості для повноцінної участі в академічному житті університету.

Список використаних джерел:

1. Андреева М. О. Концептуалізація поняття "інклюзивне середовище" у контексті розбудови суспільства рівних можливостей в Україні. *Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн.* 2017. № 6 (175) (2017). С. 47–50.
2. Іноземні студенти в Україні під час війни (2022-2023) / за загальною редакцією О.О. Шаповалової. Київ: Млин медіа, 2023. 196 с.
3. Про освіту: Закон України 05.09.2017 № 2145-VIII. Станом на 02 трав. 2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.05.2025)
4. Creating an inclusive school environment. Ed. by S. Douglas. British Council, 2019. 220p.
5. Jagaiah T. 5 Strategies to Create Inclusive Learning Environments for International Students. Faculty Focus. April 14, 2025. URL: <https://www.facultyfocus.com/articles/equality-inclusion-and-diversity/5-strategies-to-create-inclusive-learning-environments-for-international-students/> (дата звернення: 28.05.2025)
6. Wongtrirat R., Ammigan R., Pérez-Encinas A. Building an inclusive community for international students. *International Higher Education*. 2015. Iss. (83). P.17–18.